

BENCZE LÓRÁNT
COMMENTATIO DE COMMUNICATIONE
IN HONOREM GYULA H. VARGA PROFESSORIS UNIVERITA-
TIS AGRIENSIS DE CAROLO ESZTERHÁZY NOMINATAE

Nemzedéki értetlenség – emberközpontúság – boldogulás

A korábbi generációk értetlenül állnak a társadalmi normák megváltozása előtt, reménytelenül ragaszkodva annak korábbi értékrendjéhez.

H. Varga Gyula

A kommunikációoktatásnak az emberközpontú oktatásban lesz igazán létjogosultsága.

H. Varga Gyula

A mai ember boldogulásának egyik forrása a kommunikációs kompetenciájának fejlesztése, illetve fejlettsége. Mert ez az emberi szabadság biztosítása.

H. Varga Gyula

Bevezetés

A mottóként kiragadott három idézetben az fogott meg, hogy semmitmondók. Mindenki tudja, akinek van egy kicsinyke esze. Így hadovált a bennem bujkáló okostojás. Csakhogy az idézett megállapítások valójában kenyérízű igazságok. Amelyek nélkül nem tudunk meglenni. Nem Nobel-díjas felfedezések, nem százezrekbe, százmilliókba kerülő, idomított, programozott műszerkutyákkal erőlködve kiszaglászott, előkerített, nagy csinnadrattával felfedezett tudományos szarvasgombák, különleges ételalapanyagok, hanem illatos kenyérfalatok, amelyek nélkül valaha el sem tudtuk képzelni a mindennapokat, reggelinket, ebédünket, estebédünket. Amelyek az utolsó menedékünk voltak akkor is, ha éhezünk. Oktatásunknak-nevelésünknek a globalizált világ által okozott éhségében, a magunk eszkábálta embertelen egyetemességben adalékanyag nélküli, valódi kenyérkaréjok – ott, ahol az ember pusztá erőforrás a tőkének. Erőforrás, mint a kőolaj, kőszén, földgáz, szél és napsütés és atom-

erőmű.¹ Az emberi erőforrás leperdül a százalékokba kényszerített iskoláztatás futószalagjáról, mint egy gépkocsifékkrendszer, azonnal beszerelhetően, eladhatóan, a pillanatnyi munkaerőpiaci igényeket kielégítve. Majd pedig ha elavul, tönkremegy, el lehet dobni és újra cserélni. Pár éven belül embermilliók lesznek eldobva. Már most sem tudunk velük mit kezdeni. Orwell és Huxley képzelőereje utólag szegényesnek minősül.

1. A három idézet emlékeztet Albert Schweitzer figyelmeztetésére is, az élet tiszteletének tanítására: „Az ember az emberhez tartozik. Az embernek joga van az emberhez”. Azt az elidegenedést kell a kommunikációnak hatástalanítani, amivel nap mint nap megterheljük magunkat. A kommunikációnak mindenféle körülmények között helyre kell állítania az emberi kapcsolatokat. Újra és újra össze kell hoznia az embert az emberrel.² Ennek szolgálatában állt a három idézet szerzője, egész nevelési-oktatási és tudományos munkássága, az általa szervezett előadássorozatok és könyvsorozat („A kommunikáció oktatása”). A három idézet tétje az, vajon „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne?”³ Hogy a média, a globalizáció, a digitalizáció, az infotechnológia és az internet az otthonlét új távlata lesz-e? Vagy pedig az otthonlét lerombolása és tömeges digitális demencia. A tét annál nagyobb, mivel érzékelhető, hogy a változások nem lineárisan gyorsulva következnek be, hanem exponenciálisan gyorsulva. Ez azt jelenti, hogy mire észrevesszük, valójában mit történt, már késő. Nem úgy, mint amit megszoktunk. Mint a függőlegesen feldobott labda. Lassul, megáll, majd lassan gyorsulva zuhan. Nem feldobott labdával szembesülünk, hanem lavinával. Észrevétlenül lebillen a hegytetőről egy hókristály. Néhány másodperc alatt, anélkül, hogy udvariasan bekopogna és kalaplevétellel beköszönne, vagy előre bejelentkezne SMS-ben. Elsodor egy falut, azaz a 21. század egyik legégetőbb társadalmi, kulturális, nevelési és gazdasági választáskényszerével szembesít. „Apa, mi már nem nézünk tévét. Internetezünk” – oktatta ki negyvenéves fia a nyolcvanéves apját, aki a tévéműsorokra panaszkodott. Együtt él az 'X', az 'Y' és a 'Z' nemzedék. Együtt élnek, azaz 'kommunikálnak' régebbi és újabb digitális 'bevándorlók' és 'bennszülöttek'. Együtt a múlt század, sőt előző történeti idők maradványai a jövő

¹ Képmutatás nélkül, hiszen amit valaha „vallás- és közoktatási szolgálatnak” (latin kölcsönszóval „minisztériumnak”) gondoltunk el, az ma az „emberi erőforrás hivatala”, (vö. a „ministerium” e jelentésével a latinban).

² „Mensch gehört zum Mensch. Mensch hat Recht auf Mensch. Grosse und kleine Umstände können eintreten, die die Fremdheit, die wir uns im täglichen Leben auferlegen, ausser Kraft setzen und uns als Mensch zu Mensch miteinander in Beziehung bringen” (Albert Schweitzer: Die Lehre der Ehrfurcht vor dem Leben).

³ Tamási Áron nyomán.

sodrában, élményében. Olyanok vagyunk, mint a minap érettségiző fiú, aki a szóbelire magával vitte kabaláit: egy kék matchboxtrabantot, egy plüssoroszlánt és egy világító whiskysüveget. Ki, mi, mikor, hogyan tesz képessé minden érdekeltet, hogy elsajátítsák, természetességgel és eredményesen használják az infokommunikációs eszközöket, technológiákat? Hangsúlyozom, eszközöket. Még hozzá váratlanul gyorsan korszerűsödő eszközöket, amelyek a használójához viszonyítva mindössze eszközök, mint a kés. Lehet vele ölni, kenyeret szelni, életet menteni. De amely új eszközt villámcsapás, áramkimaradás, zseniális tizenéves hacker vagy milliárdos tőke és politikai nagyhatalom nem pusztán kicsorbít, hanem semmivé tesz. Létkérdés, hogy a papíralapú emlékezés kommunikációja párhuzamosan továbbra is fennmaradjon. És vajon rácáfolhatunk-e az infokommunikációs technikákkal szembeni ellenszenvre, ti. hogy személytelen, ellehetetleníti az emberi kapcsolatokat, és így tovább. Mi lesz ebben a kommunikációban az anyanyelv szerepe? 2014-es becslés szerint száz év múlva ötven nyelv marad talpon. A többit kiirtják a „gyilkos nyelvek” („murder languages”). Az ötven között ott lesz-e a magyar?

2. UNESCO-nyilatkozat szerint is az anyanyelv értékek és tudás hordozója, a kulturális örökség áthagyományozója. Amint arra az antropológiai nyelvészet már egy évszázaddal korábban rámutatott, az anyanyelvi beszélő kifejezéseiben a kultúrájára jellemző sajátos és rendkívül finom megkülönböztetésekkel él.⁴ Ennélfogva „a nyelvmegtartás, a nyelvmegőrzés és a nyelvi azonosságtudat nem önmagukért való értékek. A nemzet és az önálló, szabad nemzeti lét sem az. Csakis akkor látjuk ezek érték mivoltát, ha tudjuk róluk, hogy elengedhetetlen feltételei emberségünk megtartásának és kiteljesítésének, mert az ember alapvető létszükséglete [a bizalom], az otthonérzet és a biztonság tudata, és hogy ne érezze magát a szülőföldjén kulturális örökségétől megfosztva, emberi mivoltában megalázva”.⁵ Következésképpen „az optimista jövőkép, a bizakodó magyarságkép, az etnonyelvi vitalitás”⁶ egyetemes emberi igények, az emberi kommunikáció által teremtett igények. Az ember természeténél fogva hajlik az

⁴ Constituting an essential part of an ethnic community, mother language is a carrier of values and knowledge, very often used in the practice and transmission of intangible cultural heritage. The spoken word in mother language is important in the enactment and transmission of virtually all intangible heritage, especially in oral traditions and expressions, songs and most rituals. Using their mother tongue, bearers of specific traditions often use highly specialized sets of terms and expressions, which reveal the intrinsic depth oneness between mother tongue and the intangible cultural heritage. In: Living Heritage and mother languages. Internet. 2015.

⁵ Maleczki József, szóbeli értesülés.

⁶ Péntek János, szóbeli értesülés.

ősbizalomra.⁷ A valóság értelmességében bízó ősbizalom észszerű és emberhez illő, az emberi élethez szükséges. A valóságba vetett bizalom kétségkívül bátor lépés.⁸ Hatékony és eredményes kommunikáció nélkül mindez, maga az ember, összeomlik, megsemmisül.

Úgyszólván az emberig. Az élet kezdete a kommunikáció kezdete, a halál pedig a kommunikáció megszűnése. A mikrobiológiai szemiózisban a sejt = a saját/önmaga, míg a biológiai környezet = a más, amelyet jelként értelmez. A jel jelentése: kártékony vagy jótékony, a sejt viszonyulása, hogy önmaga túlélése szerint értékeli. A sejt 'elolvassa' a 'másik' molekula 'tulajdonnevét'. Amíg a sejtnak 'meg van kötve a keze', az embernek nincs, tehát képes a másik túlélése és a saját halála szerinti szemiózusra is, például amikor az anya feláldozza életét gyermekéért. Az emberre jelenleg a veszély: 1./ az erőszakos szemiotikai-informatikai elnyomás; 2./ az uniformizálás, aminek következménye a nyelvhalál és a kultúraváltozatok kipusztulása; 3./ a világháló teljességgel a gazdasági hatalom kezében és ellenőrzése alatt állnak, tehát az internet 'végtelen lehetőségű' szabadsága a valaha létezett legnagyobb képmutatás, azaz a valaha létezett legnagyobb zsarnokság.

3.1. A kommunikációban alapvető jelkódolás és jeldekódolás folyamata, a kódfejték elkülönítése és alkalmazási szabályai⁹ néhány év alatt úgy megváltoztak, hogy csak kapkodjuk a fejünket. A kódolás hagyományosan (az üzenetadó) belső tevékenysége, amelyben választ a verbális és nem verbális viselkedési lehetőségek között, és elrendezi őket az éppen használt nyelvre alkalmazható nyelvtani szabályok szerint, hogy megalkosson egy üzenetet. A digitalizációval a kódolás erőteljesen külső tényezők által megszabott tevékenység, amelyben a választás lehetősége látszólagos, adott esetben nincs is. Hagyományos felfogás szerint a dekódolás (az üzenetvevő) belső üzenetfeldolgozása, amely jelentést tulajdonít az üzenetforrás viselkedésének, és amely felidézi és bemutatja a forrás belső állapotát. A digitalizációval egyre inkább olyan jelentést tulajdonítunk, amelyet tőlünk független, kívülálló, számunkra ismeretlen hatalmak vagy akár csak adott technológiák előírnak. Régen a hír az volt, amit – úgy véltük – ismernünk kell. Ma a hír az, amit legyártanak nekünk – szigorú gyártástechnológiával. Ugyancsak hagyományos megközelítésben a kódoló abban van érdekelve, hogy a legkisebb számú

⁷ Csupán zárójelben: Einstein szerint a valóság legmegdöbbentőbb tulajdonsága az, hogy emberi értelemmel érthető és matematikai képletekben kifejezhető.

⁸ Hans Küng és Nemeshegyi Péter nyomán, szóbeli értesülés.

⁹ Prezentációs kód, tanult kód (viselkedés), genetikai eredetű kód (testalkat), használati kód (ruha, autómárka, lakberendezés stb.), reprezentációs kód (könyv, tablet?, okostelefon?), denotációs kód (matematikai jelek), konnotációs kód (érzelmi, erkölcsi, esztétikai).

határozatlanul állandó jelentésű (nyelvi) jel legnagyobb kihasználásával, azokból való együttes következtetéssel alkosson meg sajátos jelentést (azaz kognitív folyamattal). Ugyanis minél több üzenetet hordoz egy jel, annál gazdaságosabb. Ez a poliszémia a nyelvben, azaz olyan határozatlanul állandó jelentés, amelyet a kontextus és/vagy a szituáció meghatároz. Ez egyúttal a gazdaságosság (ökonómia) igénye a kommunikációban. Következésképpen a kódolónak annál könnyebb a feladata, minél kevesebb jelből kell választania, és ebben a kevés jelben minél több a többcélú vagy lehetőség szerint többjelentésű jel. Így a dekódoló következtető készségére helyezi át a kommunikatív cselekvés terhét. A dekódoló viszont fordított helyzetben van: minél sajátosabb és minél pontosabb minden egyes (nyelvi) jel jelentése, vagyis minél több jelnek van egyetlen vagy kevés jelentése, annál könnyebb számára az üzenet kikövetkeztetése, és így a kódolóra helyezheti át a kódolás terhét, azaz kényszerítheti a kódolót, hogy a jelek közül olyanokat válasszon ki, amelyek mindegyikének sajátos, határozott jelentése van, és így az üzenetet úgy kommunikálja, hogy könnyebb legyen dekódolni. Ezért a jelfolyamat, illetve a szemiotikai megközelítésű kommunikáció úgy is fölfogható, mint a minimum-maximum küzdelem, mint az az óhaj, hogy a legkisebb erőfeszítéssel a legnagyobb kommunikációt érjük el. Tehát mindig számolnunk kell a jelfolyamatban (szemiózisban) két alapvető tényezővel: a kommunikatív tényezővel és az emberi tényezővel.

3.2. Minél nagyobb az együttműködés a kódoló és a dekódoló között, annál nagyobb a sikeres kommunikáció esélye. Ebből adódik a szinergézés. A szinergézésben az 'egész' mindig nagyobb, mint egyes, külön-külön vett 'részeinek' összege. A jelek kialakulásában minél több a jel, annál határozottabb a jelentése, és minél kevesebb a jel, annál határozatlanabb, többféle lesz a jelentése. Mind az öt érzék által felfogott jelek kódrendszereket alkot(hat)nak, amely kódrendszerek rendszerszerűen kommunikálnak üzeneteket az emberi viselkedés és cselekvés minden területén. Az írott kommunikációban az író pótolni igyekszik a hiányzó érzékeket írásjelekkel, sajátos stílussal. Az olvasás közvetlenül a látásra alapozódik, de mivel a beszéd az elsődleges az evolúció során, az írott nyelvhez társul a hangérzékelés, közvetve pedig minden érzék, hiszen a beszéd is pótolni igyekszik az éppen hiányzó érzékeket. Az írás a beszédet kísérő nonverbális elemeket is kénytelen pótolni.

3.3 A negentrópia segíti és gyorsítja a kommunikációt, hiszen amint előrehalad a kommunikáció minden szinten (a jelek szintjén valamint a paradigmatis és szintagmatikus szerkezetek szintjén), annál inkább szűkül a lehetősége annak, hogy „miről is van szó”, és annál gyorsabban felfogjuk az üzenetet, gyakran mielőtt még befejeződne a kérdéses jelsorozat és minden elemének dekódolása. Az olvasóra és a jövő tudós nemzedékekre bízom,

hogy kidolgozzák, mindez hogyan alakul a digitalizációban. Csak utalok rá, hogy 1./ a digitalizáció kikapcsol kognitív folyamatokat, és megkövetel más, újabb kognitív folyamatokat; 2./ a 'fake news' elterjedése és tudatos terjesztése miatt a dekódolás értelmezhetetlenné válik; 3./ az sem biztos, hogy létrejön a szinergézés; 4./ a negentrópia jelensége sem lép föl; 5./ az öt érzék jeleinek egymásra ható rendszere is hiányozhat, sőt teljesen megváltozhat; 6./ egészen másként jelentkezhethet a különböző kommunikációs szinteken és viszonyokban a különféle elemek különféle előfordulása, mint metaforikus vs. szó szerinti használat, eufemizmus vs. kakofemizmus, a stílusérték, a visszatérés (rekurrencia), a gyakoriság (frekvencia), az eloszlás (disztribúció), a várhatóság és elvárások (prediktabilitás, illetve az említett negentrópia), a feleslegesség (redundancia), a hiány (ellipszis), az irrelevancia, a helyettesítő alakok (proformák), utaló elemek (vissza, előre, szövegen, szituációban belülről, kívülre stb. – ana-, kata-, endo-, exoforák stb.), és így tovább.¹⁰

4. A felvázolt paradigmaváltást kíséri, illetve annak tartalmi, formális és technológiai része az emberi kommunikációban az utópizmus, a redukcionizmus, az új kommunikációs technikák, az új műfajok, az információáradat, a család felbomlása, a konformitás, a képtelenség új eszmékre, az elidegenedés, a mesterséges élet, az engedelmes élet, a tanult tehetetlenség és természetesen a globalizáció, az amerikanizálódás, a globalizációban a propaganda, a dezinformáció és a manipuláció új formái és korábban elképzelhetetlen mennyisége, nem is szólva a társadalmat és egyént körülölelő, gyakran fojtogató kollektív mítoszokról, mint **A** növekedés, **A** korlátlan lehetőség, **A** demokrácia, **A** történelem, **A** munka, **A** nemzet, **Az** ifjúság, **A** hősök.¹¹ Ami a hősök mítoszatát illeti, értetlenül állunk egy másik, nem európai kultúra hőskultuszával szemben, és iszlám terrorizmusnak címkézzük. Az iszlám kultúra pedig a munka és a demokrácia mítosza előtt áll – többek között – teljesen értetlenül.

4.1. Érvénytelenné vált a kommunikációnak az a meghatározása, hogy egy (fel)adó szándékosan előállított (kódolt) **üzenetét** alapvetően torzítatlanul befogadja (és dekódolja) egy bizonyos vevő/címzett. A médiakommunikációban, az internet-kommunikációban is, megszűntek, illetve használhatatlanná váltak korábbi szembeállítások, mint például a szép vs. csúnya, igaz vs. hamis, jó vs. rossz, megengedett vs. tiltott, leleményes vs. csaló, fondorlatos vs. ügyes, okos vs. ravasz, jelenlévő vs. távollévő, valóságos vs. képzelt.

¹⁰ Részletesen lásd: Yishai Tobin: *Semiotics and Linguistics*. Longman, London – New York, 1990.

¹¹ Vö. A kommunikáció oktatása könyvsorozattal.

4.2. Az emberi kommunikációban az adó saját üzenetét veszi vissza a vevőtől megfordítottan. Azért kommunikálunk, mert akik vagyunk, mindig a másiktól derül ki.¹²

4.3. A kommunikáció minden mozzanatában választás és közös cselekvés is: 1./ választás az odafigyelésben, a percepcióban, az üzenet visszatartásában; 2./ az üzenetvevő is cselekszik!; 3./ nem mindig közvetlenül adó-vevő között történik a kommunikáció, hanem egyéb befolyásoló tényezők is lehetnek; 4./ a tömegkommunikáció szakma, hivatásos közvetítés adó és vevő között; 5./ a kommunikáció társadalmi közegben zajlik, nem elszigetelten.

4.4. Gazdag a kommunikációs szakirodalom abban, hogy vizsgálja az emberi kommunikáció folyamatát, foglalkozik a verbális és nonverbális közlés tulajdonságaival és fajtáival, tárgyalja a kommunikációs viszonyokat, szerepeket és színtereket (kétszemélyes, kiscsoportos, nyilvános kommunikáció, szervezeti kommunikáció, tömegkommunikáció, interkulturális és vallásos kommunikáció), a hatékony és a sikertelen kommunikációt, a konfliktuskezelést és a kommunikációs etikát.

5. Azonban a kommunikációnak sajátos, nem eléggé tárgyalt területe az ún. deceptív viselkedés, azaz becsapás, amely különböző módon, de általánosan megvan minden élőlényben. Elengedhetetlen és időszerű volna ezzel részletesebben foglalkozni a kommunikációkutatásban, határozottan szétválasztva a becsapást és a művészi kommunikációt.¹³ Itt csak vázlatosan, összefoglalóan, néhány alapvetőnek tartott szempontot kiemelve utalok a kommunikációkutatás történetére ebből a szempontból:

5.1. A becsapás (itt) kommunikációs kategória, nem erkölcsi. Gondoljunk az állatvilágban az álcázás különféle fajaira, a másik növényt, állatot megtévesztő formákra, színekre, illatokra, a mimikrire, szemben az emberi utánzással és a tanulással. (Mimészis a művészetekben, imitatio a nevelésben stb.).

5.2. A demokrácia: A. az elsősorban beszédközpontú kommunikációs rendszer, nem fizikai erőszakon alapul;

B. a demokráciában ébernek kell lenni a manipulációval, dezinformációval, propagandával szemben;

C. a polgár nem tehet nagyobb igazságtalanságot, mintha hazudik, hiszen a nyilvános beszéden alapuló politikai rendszerben hogyan lehet biztonságosan kormányozni, ha a nyilvános beszédek nem igazak?!

¹² Jacques Lacan nyomán.

¹³ Nem elhanyagolható tény, hogy szemiotikai szempontból a hazugság/csalás és a metafora azonos jelenség. A jeltípus deszignátuma és egyik tokenjének denotátuma észrevehetően eltér mindkettőben. (Thomas Sebeok nyomán).

D. a kommunikáció gondos megfontolást igényel, (a diktatúra egyszerűbb, és ezért gondolnak vissza idősebbek nosztalgiával a diktatúrára, vagy éppen igénylik azt);

E. a szabadság a polgárokat az állandó nyugtalanság állapotában tartja:

- a. angyalarcú, édes beszédű gengszterek,
- b. elmosódott határok az állam és a rablóbandák között,
- c. sound-bites, spin-doctors,
- d. a hazugsággyártás technológiája,
- e. a ‘tolvaj kiált tolvajt’ szindróma;

5.3. Semmi sem az, aminek látszik – ezért elengedhetetlen a kritikai készség kialakítása, megtanulása;

5.4. Nem relatív az erkölcs, de konkrét körülmények között érvényesül;

5.5. A művészetek és mítoszok metaforáinak komoly figyelembevételé.¹⁴

5.6. A nevelő célzatú hazugság dilemmája a gyermeknevelésben és a politikában. Az utóbbiban a totalitáriánus politika kezdete.¹⁵

6. A kommunikáció számtalannak mondható megközelítései közül (biológiai folyamat, biológiai fajra jellemző biológiai örökség, társadalmi jelenség, lelki jelenség, idegéletteni jelenség, logikai folyamat, gondolkodási jelenség, önreflexió, idegéletteni jelenség, szerkezeti jelenség, korlátlan és határtalan (ember vs. állat), ingerfüggő vagy ingertől független (ember vs. állat), elvont vs. érzékelés, világfelosztás, világmodellálás, rítus, viszonyok viszonya stb., az embert illetően a kommunikáció mindenekelőtt szimbolikus viselkedés és az emberrelélés és az emberlét sine qua nonja.

¹⁴ Csakhogy nem ami rész szerint igaz, –

Olyan kell, mi egészben s mindig az ...

Nem a való hát; annak égi mása

(Arany: *Vojtina ars poétikája*)

A művészet nem az, ami megtörtént, hanem ami meg szokott történni.

(Arisztotelész: *Poétika*)

Odisszeusz és a média egyaránt úgy tudja előadni a hazugságot és az igazságot, mintha mindkettő igaz volna. Már a szofisták szerint is a rábeszélés „a legfőbb jó, mert szabaddá teszi az embert, s biztosítja uralmát mások fölött a saját városában” (Platón: *Gorgiasz* 452e). A rábeszélés „tárgya” egyaránt lehet „jogos és jogtalan” !!! (454b). Nem „tanítja”, hanem csak „elhiteti” a tömegekkel, mi jogos, mi jogtalan. „Annyi népet ily rövid idő alatt oly nagy dologra meg sem taníthatna” (455a). Szimonidész (*556 – †468): a doxa (látszat, megjelenés) erősebb, mint az igazság (alétheia).

¹⁵ L. Platón és Karl Popper elméletét.

7. Nem térek ki az ismert, 20. századi, egy-egy kutató nevéhez kötődő kommunikációs modellekre (Shannon–Weaver, Lasswell, Jakobson, Halliday, Wittgenstein, Austin, Grice, Gerbner, Carey, Habermas, Searle, Barnlund, MacLean, Maletzke stb.), sem az ókori és középkori, kevésbé ismert modellekre (Platón, Arisztotelész, Cicero, Quintilianus, Sevillai Izidor, Alcuinus, Aquinói Szent Tamás stb.), hanem röviden és csak egy, a kommunikációkutatásban alig tárgyalt hermeneutikai megközelítésre. A szakirodalomban annyit emlegetett kommunikatív kompetenciába beletartozik az értelmező szabályok ismerete és alkalmazása is.¹⁶

7.1. Köztudomású, hogy a 20. századi Európa a totalitáriánus államok, diktátorok százada: ateista német nemzeti szocializmus (Hitler), ateista nemzetközi szocializmus (Lenin, Sztálin), olasz fasizmus (Mussolini), intolerancia vallásokkal, kisebbségekkel szemben: a holokauszt, népcsoportok irtása (genocidum), áttelepítése (vö. Sztálin: „a magyar kérdés vagonkérdés” stb.), de a felszabadult gyarmatokon is folytatódott az esztelen kizsákmányolás a kegyetlen, immár ‘honi’ diktatúrákban. A zsarnoki hatalom és a mindent ellenőrzés sohasem építő (konstruktív), hanem romboló (destruktív). A magfizikai felfedezések is ambivalenssé váltak (atomerőmű vs. atombomba).

7.2. 1990 óta jellegzetes a már korábban elkezdődött globális és totalitáriánus liberalizmus durva rátelepedése a világra. Gyakran személy szerint is ugyanazok képviselik, akik a korábbi szocialista diktatúra hívei voltak.¹⁷ Ezzel a régi-új diktatúrával szemben jelentek meg kisebbségi kultúrák, ‘lokális’ ellenállási kísérletek, önállósági próbálkozások (önellátó közösségek, ökofalvak stb.), – a teljes (globális) egész és a részek (kultúrák, civilizációk, közösségek) új viszonya közepette.

7.3. Nem egyetlen ősi kultúra szembesül az új kihívásokkal, foglalatoskodik mások megértésével és értelmezésével, hanem a globális egészben elhelyezkedő rész megértése, **értelmezése** a tét: a szabadság és a kulturális dilemmák. A kultúra itt az emberek életét kijelölő értékek és erények kombinációja. A kultúra nem annyira a tárgyak kultúrája, mint az életé.

8.1. A globalizáció nem csupán gazdasági jelenség, hanem a kultúrák, részek viszonya, együttlétezése a globális egészszel. A válság nem kizárólag gazdasági, hanem **értelmezési válság**: az ember természetének és méltóságának meghatározása és elhelyezése az új körülményekben.

¹⁶ E téren a klasszikus és közismert hermeneutikai szakirodalom mellett főbb forrásaim: McLean, George F.: *Hermeneutics for a Global Age*. 2003; McLean, George F.: *Hermeneutics, Tradition and Contemporary Change*. 2003; Pol Vandeveld: *The Task of the Interpreter. Text, Meaning, and Negotiation*. 2005)

¹⁷ L. a „liberális ortodoxia intoleranciája” – Molnár Tamás, szóbeli értesülés.

8.2. A hermeneutika többé már nem a szent szövegek értelmezésének elmélete, már nem is csak a szépirodalmi szövegeké, egyáltalán nem is csupán mindenféle szövegé, verbális és nonverbális kommunikációé, hanem ezeken túl a másokkal való és folyton táguló és intenzívebbé váló élet és kommunikáció értelmezésének tudománya a világfaluban.

8.3. Nem találtam a kommunikációs szakirodalomban, hogy ez a hermeneutikai-értelmezési megközelítés a jelenlegi globalizáció okozta kultúrakeveredést és összeütközést illetően mennyire időszerű, és hogy ebben a kereszténységet és a keresztény alapú kultúrát, mely kultúra még ateista is lehet, az különbözteti meg a többi vallástól és kultúrától, hogy a kereszténység kimondottan a kommunikáció vallása: *a hit hallásból van, a hallás pedig Krisztus szava által* (hagyományos fordításban *igéje által*, Róm 10, 17), az *egyház* eredetileg gör. *ekklészia, népgyűlés*, de amelynek nemcsak a szabad férfiak a tagjai, hanem a rabszolgák, a nők és a gyermekek is (!). Ebben a *népgyűlésben* parancs, hogy ne csak egymás közt kommunikáljanak, hanem *tanítások minden népet* (Mt 28, 18), azaz kötelező a hatékony szóbeli kommunikáció a kívülállókkal is stb. A Szentháromság az egyistenhit örök és állandó, belső szeretetkommunikációjának metaforája: az *Atya* a beszélő, a kommunikátor, az üzenetadó, a *Fiu* a teremtető szó, maga az üzenet, maga a beszéd által teremtetett világrend (gör. *logosz*), a *Szentlélek* az üzenetvevő és a kommunikációt szeretetteljesen elősegítő, (gör. *paraklétosz*). A megtestesülés pedig az egyistenhit kifelé való kommunikációjának metaforája: a megközelíthetetlen, érzékelhetetlen, éltető isteni létező érzékelhetővé, tapinthatóvá vált, mert az isteni szó *hússá lett* (gör. *ho logosz szarksz egeneto* – hagyományos fordításban *az Ige testté lőn*, (Jn 1, 14, és az egész Prológus).

Összefoglalás

A jelen tanulmány a benne tárgyaltak szakirodalma is és hivatkozás is egyben, mert nem más, mint H. Varga Gyula tanszékvezető főiskolai tanár meghívására az egykori egri főiskolán több éven át tanított szemiotikai alapú kommunikációelméleti órák kivonatos anyaga. Utólagos jelentés és tisztelgő beszámoló a Tanár úr 70. születésnapjára.